

LAKIVALIOKUNNAN MIETINTÖ 9/2009 vp

Hallituksen esitys laeiksi käräjäoikeuslain ja tuomareiden nimittämisestä annetun lain 12 §:n muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 14 päivänä huhtikuuta 2009 lähettänyt lakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen laeiksi käräjäoikeuslain ja tuomareiden nimittämisestä annetun lain 12 §:n muuttamisesta (HE 45/2009 vp).

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- hallitusneuvos Heikki Liljeroos ja ylitarkastaja Päivi Saukonoja, oikeusministeriö
- hallitusneuvos Kirsi Äijälä, valtiovarainministeriö

- presidentti Mikko Könkkölä, Vaasan hovioikeus
- oikeusnotaari Henrik Lindeman, Paraisten käräjäoikeus
- laamanni Erkki Hämäläinen, Turun käräjäoikeus
- laamanni Johan Eklund, Vaasan käräjäoikeus
- hallintovaliokunnan puheenjohtaja Bo-Sanfrid Höglund ja hallintoasioiden asiantuntija Kristina Beijar, Svenska Finlands folkting
- asianajaja Mats Welin, Suomen Asianajajaliitto
- käräjätuomari Kimmo Vanne, Suomen tuomariliitto ry
- professori Olli Mäenpää.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi käräjäoikeuslakia siten, että jokaisessa kaksikielisessä käräjäoikeudessa tulee olla vähintään yksi käräjätuomarin virka, johon kielitaitoa koskevana kelpoisuusvaatimuksena on tuomiopiirin väestön vähemmistön kielen erinomainen suullinen ja kirjallinen taito sekä enemmistön kielen tyydyttävä suullinen ja kirjallinen taito. Kielitaitoa koskevasta kelpoisuusvaatimuksesta säädettäisiin muutettavaksi ehdotetussa tuomareiden nimittämisestä annetussa laissa. Valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin, kuinka monta tällaista käräjätuomaria missäkin käräjäoikeudessa on.

Esityksen mukaan käräjäoikeuden tuomiopiirin väestön suomen- tai ruotsinkielisten oikeuspalveluiden turvaamiseksi käräjäoikeuteen mahdollisesti perustettavalle osastolle eli niin sanotulle kieliosastolle voitaisiin sijoittaa myös tuomareita, joiden kielitaitoa koskevana kelpoisuusvaatimuksena ei olisi tuomiopiirin väestön vähemmistön kielen erinomainen suullinen ja kirjallinen taito. Tuomareiden nimittämisestä annetussa laissa ei erikseen enää säädettäisi kieliosaston viroista. Uudistuksen myötä kieliosastoon voitaisiin sijoittaa tuomareita, joilla olisi mahdollisuus suunnitellusti kehittää tuomiopiirin väestön vähemmistön kielen taitojaan.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan vuoden 2010 alusta.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Yleisperustelut

Yleistä

Vuoden 2010 alusta toteutuva käräjäoikeus uudistus aiheuttaa muutoksia käräjäoikeuksien kielellisiin jaotuksiin. Ensi vuoden alusta käräjäoikeuksia on 27, joista kahdeksan on kielilain (423/2003) mukaisesti kaksikielisiä. Kielelliset suhteet muuttuvat erityisesti Vaasan seudulla sekä Varsinais-Suomessa. Tulevassa Pohjanmaan käräjäoikeudessa tuomiopiirin väestön enemmistön kieli on ruotsi ja muissa tuomiopiireissä suomi. Ahvenanmaan käräjäoikeus säilyy Ahvenanmaan itsehallintolain mukaisesti ruotsinkielisenä.

Perustuslain mukaan lailla turvataan jokaisen oikeus käyttää tuomioistuimessa omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia. Kielellisillä oikeuksilla on olennainen merkitys oikeusturvan ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kannalta. Tämän vuoksi on tärkeää huolehtia siitä, että käräjäoikeuksissa on molempia kansalliskieliä hallitsevia tuomareita. Valiokunta kuitenkin korostaa, että nyt esitettyjen lainsäädäntötoimien lisäksi on kiinnitettävä huomiota muihin toimiin, joilla kielellisiä oikeuksia voidaan turvata, kuten kärjätuomareiden kielikoulutukseen. Jotta tuomarin uralle hakeutuu kielitaitoisia henkilöitä, on myös huolehdittava tuomarinuran houkuttelevuudesta muun muassa asianmukaisen palkkauksen keinoin. Lisäksi valiokunta huomauttaa, etteivät kielelliset oikeudet koske pelkästään käräjäoikeuksia, vaan niiden toteutumista on tarpeen arvioida tuomioistuinten osalta laajemminkin.

Kielitaitoa koskevat kelpoisuusvaatimukset

Esityksessä ehdotetaan, että kaikissa kaksikielissä käräjäoikeuksissa on riittävä määrä käräjätuomarin virkoja, joihin kielitaitoa koskevana

kelpoisuusvaatimuksena on tuomiopiirin väestön vähemmistön kielen erinomainen suullinen ja kirjallinen taito sekä enemmistön kielen tyydyttävä suullinen ja kirjallinen taito (kielituomari). Valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin tällaisten virkojen lukumäärästä. Esitetty kielitaitovaatimus on käänteinen suhteessa siihen, minkälaista kielitaitoa kaksikieliseen käräjäoikeuteen nimitettävältä tuomarilta yleisesti edellytetään.

Esitykseen sisältyvien lakiehdotusten säännöksissä kielitaitoa koskeva kelpoisuusvaatimus on kytketty virkaan. Tämä voi antaa sellaisen vaikutelman, että kielitaitovaatimuksetta määriteltyt virat on tarkoitus perustaa ja täyttää. Saadun selvityksen mukaan tarkoitus kuitenkin ei ole perustaa uusia virkoja, joihin nyt esitetty kielitaitoa koskeva kelpoisuusvaatimus kytkettäisiin, vaan lähtökohtana on, että kielituomareiden virat ovat jo olemassa. Lisäksi esityksen perusteluista ilmenee, etteivät tietyt tuomarinvirat olisi pysyvästi kielituomarin virkoja, vaan kielitaitovaatimus ratkaistaisiin viran tultua avoimeksi. Lakivaliokunnan mielestä esitettyjen säännösten sanamuoto ei edellä esitetyissä suhteissa vastaa sääntelyn tarkoitusta ja on tulkinnanvarainen perusteluihin nähden. Lisäksi esitetty sanamuoto poikkeaa siitä, miten voimassa olevat tuomarien kielitaitoa koskevat kelpoisuusvaatimukset on muotoiltu tuomareiden nimittämisestä annetussa laissa (205/2000). Kyseisen lain säännöksissä kielitaitoa koskevat kelpoisuusvaatimukset kohdistuvat tuomariksi nimitettävään henkilöön. Jotta nyt käsiteltävänä olevaan esitykseen sisältyvät säännökset paremmin vastaavat sekä tarkoitustaan että voimassa olevaa sääntelyä, valiokunta katsoo, että kielitaitoa koskevat kelpoisuusvaatimukset tulee kyseisissä säännöksissä kohdistaa siihen henkilöön, joka virkaan nimitetään.

Esityksen perustelujen mukaan käräjätuomarin viran tultua avoimeksi ratkaistaan, minkälaista kielitaitoa edellytetään. Valiokunta korostaa, että tällöin on otettava huomioon, että kaksikielisessä käräjäoikeudessa on kaikkina aikoina oltava vähintään valtioneuvoston asetuksessa säädetty määrä vähemmistön kieltä erinomaisesti taitavia tuomareita. Lisäksi valiokunta kiinnittää tässä yhteydessä huomiota siihen, että pääsääntönä tulee olla, että kielituomareiden, kuten muidenkin käräjätuomareiden, virat ovat vakinaisia ja ne myös täytetään vakinaisesti.

Hallituksen esityksen liitteenä olevassa asetustalonnoksessa esitetyt kielituomareiden määrät perustuvat käräjäoikeuksilta saatuihin tietoihin tuomiopiirin väestön vähemmistön kielen tarpeesta ja nykyiseen tuomaritilanteeseen. Kuitenkin lähes puolet kaksikielisten käräjäoikeuksien laamaneista pitää ruotsin kielen taitoisten tuomareiden määrää käräjäoikeudessaan riittämättömänä (Valtioneuvoston kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta, s. 54). Valiokunta pitääkin tärkeänä, että kielituomareiden määrässä otetaan huomioon kunkin kaksikielisen käräjäoikeuden tosiasialliset olosuhteet ja tarpeet. Lisäksi kielituomareiden määrän riittävyttä tulee jatkossa seurata.

Kieliosasto

Vuodesta 2005 lähtien on ollut mahdollista oikeusministeriön päätöksellä perustaa käräjäoikeuteen osasto erityisesti käräjäoikeuden toimialueen väestön vähemmistön kielen aseman turvaamiseksi. Tällaiselle niin kutsutulle kieliosastolle sijoitetulta tuomarilta edellytetään muun ohella tuomiopiirin väestön enemmistön kielen hyvää suullista ja kirjallista taitoa sekä toisen kielen erinomaista suullista ja kirjallista taitoa. Nyt tarkoitettuja kieliosastoja ei ole kuitenkaan käytännössä perustettu. Esityksen mukaan kieliosasto on tarkoitus perustaa tulevaan Varsinais-Suomen käräjäoikeuteen. Tätä on pidetty tärkeänä sen vuoksi, että kyseiseen käräjäoikeuteen yhdistyy nykyinen enemmistön kielellään ruotsinkielinen Paraisten käräjäoikeus.

Valiokunta katsoo, että kielellisten oikeuksien turvaamiseksi on hyvä olla erilaisia lainsä-

dännöllisiä keinoja, koska kielelliset olosuhteet eroavat eri käräjäoikeuksissa. Kieliosasto on yksi mahdollisuus taata tuomiopiirin väestön vähemmistön kielen säilyminen elävänä työkielenä. Edellä esitetyistä syistä ja ottaen huomioon, että kieliosaston perustamismahdollisuus on varsin uusi, valiokunta pitää perusteltuna kieliosastoa koskevien säännösten säilyttämistä. On kuitenkin huomattava, että käräjäoikeudessa, jossa jatkossa olisi nyt tarkoitettu kieliosasto, on lisäksi oltava valtioneuvoston asetuksessa säädetty määrä kielituomareita. Kielellisten oikeuksien turvaamista toteutetaan siten kahdella tavalla. Tämän vuoksi tulee seurata, miten Varsinais-Suomen käräjäoikeuteen perustettava kieliosasto käytännössä toimii, ja arvioida, onko kieliosaston perustamismahdollisuus tarpeen jatkosakin säilyttää kielituomarijärjestelmän rinnalla.

Nyt käsiteltävänä oleva esitys muuttaisi voimassa olevaa sääntelyä siinä, että enää ei säädettäisi kieliosastolle sijoitettavien tuomareiden kielitaitoa koskevista kelpoisuusvaatimuksista. Kielituomareita ei myöskään esityksen mukaan sidottaisi kieliosastolle, vaan kyseiset tuomarit voisivat käsitellä myös muiden osastojen asioita. Niin ikään kielitaidon kehittämiseksi kieliosastolla voi jatkossa työskennellä myös sellaisia tuomareita, joilla ei ole vähemmistön kielen erinomaista hallintaa. Edellä esitetyt muutokset tuovat joustavuutta käräjäoikeuden toiminnan järjestämiseen. Kieliosaston ensisijainen tarkoitus ei kuitenkaan saa olla tuomareiden kielikoulutus, vaan tuomioistuimen tuomiopiirin väestön vähemmistön kielisten asioiden käsittely oikeusturvasta huolehtien. Tämä edellyttää, että kieliosastolla työskentelee aina riittävä määrä sellaisia tuomareita, joilla on asianmukainen kielitaito asioiden käsittelemiseen.

Yksityiskohtaiset perustelut

1. Laki käräjäoikeuslain muuttamisesta

1 a §. Yleisperusteluissa esittämäänsä viitaten lakivaliokunta ehdottaa, että voimassa olevaan lakiin lisättäväksi esitettyä 1 a §:ää muutetaan

sanonnallisesti niin, että se vastaa paremmin tarkoitustaan ja voimassa olevaa sääntelyä.

Voimaantulo- ja siirtymäsäännös. Säännöksen 2 momentin tarkoituksena on turvata nykyisten tuomareiden mahdollisuus säilyttää virkansa kielitaitoa koskevien kelpoisuusvaatimusten muutoksesta huolimatta. Valiokunta ehdottaa, että momentista poistetaan sanat "tämän lain esitettä". Momentin tarve ei johdu nyt käsiteltävästä lakiehdotuksesta, vaan 2. lakiehdotuksen kielitaitovaatimuksia koskevista säännöksistä.

Kun lakiehdotuksen 1 a § tulee voimaan, on kaksikielisissä käräjäoikeuksissa oltava riittävä määrä kyseisessä säännöksessä tarkoitettuja käräjätuomarin virkoja. Saadun selvityksen mukaan tarkoitus on, että kyseisten virkojen määrässä otetaan huomioon sellaiset virat, joihin on uudistuksen voimaan tullessa nimitettynä 2. lakiehdotuksen 12 §:n 2 momentissa säädetyt kielitaitovaatimukset täyttävä henkilö. Lakivaliokunta pitää tarpeellisena, että edellä esitetty ilmenee nimenomaisesti voimaantulo- ja siirtymäsäännöksestä, ja ehdottaa siten, että säännökseen lisätään asiaa koskeva uusi 4 momentti. Tällöin hallituksen esityksen 4 momentti siirtyy säännöksen 5 momentiksi.

2. Laki tuomareiden nimittämisestä annetun lain 12 §:n muuttamisesta

3 §. *Viran julistaminen haettavaksi (Uusi).* Yleisperusteluissa esittämänsä viitaten ja ottaen huomioon, että kaksikielisissä käräjä-

oikeuksissa on jatkossa tuomiopiirin väestön vähemmistön kieltä koskevien kielitaitovaatimusten suhteen kahdenlaisia käräjätuomarin virkoja, lakivaliokunta pitää tarpeellisena, että julistaessaan käräjätuomarin viran haettavaksi tuomioistuimen tulee ilmoittaa, vaaditaanko virkaan nimitettävältä henkilöltä jäljempänä käsiteltävässä 12 §:n 2 momentissa säädettyä kielitaitoa. Kyseisen tiedon ilmoittaminen perustuu näin lakiin, eikä se ole harkinnanvaraista. Valiokunta ehdottaa, että kielitaitovaatimusten ilmoittamisesta lisätään voimassa olevan lain 3 §:ään uusi 3 momentti. Tämän vuoksi myös lakiehdotuksen nimikettä ja johtolausetta on tarkistettava.

12 §. *Tuomareiden suomen ja ruotsin kielen taitoa koskevat kelpoisuusvaatimukset.* Yleisperusteluissa esittämänsä viitaten lakivaliokunta ehdottaa, että pykälän 2 momenttia muutetaan niin, että se vastaa sanonnallisesti paremmin tarkoitustaan ja voimassa olevan lain sääntelytapaa.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta ehdottaa,

että lakiehdotukset hyväksytään muutettuina (Valiokunnan muutosehdotukset).

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

Laki käräjäoikeuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään 28 päivänä kesäkuuta 1993 annettuun käräjäoikeuslakiin (581/1993) uusi 1 a § seuraavasti:

1 a §

Kaksikielisessä käräjäoikeudessa tulee olla käräjäoikeuden tuomiopiirin väestön vähemmistön kielellisten oikeuksien turvaamiseksi riittävä määrä käräjätuomarin virkoja, joihin *nimitettävien* kielitaitoa koskevasta kelpoisuudesta säädetään tuomareiden nimittämisestä annetun lain 12 §:n 2 momentissa. Tällaisia virkoja tulee kuitenkin olla vähintään yksi.

(2 mom. kuten HE)

(1 mom. kuten HE)

Tämän lain voimaan tullessa käräjätuomarin virkaan nimitettynä oleva on (*poist.*) kielitaitoa koskevien kelpoisuusvaatimusten osalta edel-

leen kelpoinen siihen käräjäoikeuden tuomarin virkaan, johon hänet on nimitetty, sekä käräjäoikeuden tuomarin virkaan siinä käräjäoikeudessa, johon tämä virka siirretään.

(3 mom. kuten HE)

Sen arvioinnissa, onko kaksikielisessä käräjäoikeudessa riittävä määrä 1 a §:ssä tarkoitettuja virkoja, voidaan ottaa huomioon ne käräjätuomarin virat, joihin on tämän lain voimaan tullessa nimitettyinä henkilöt, jotka täyttävät tuomareiden nimittämisestä annetun lain 12 §:n 2 momentissa säädetyt kielitaitovaatimukset. (Uusi 4 mom.)

(5 mom. kuten HE:n 4 mom.)

2.

Laki

tuomareiden nimittämisestä annetun lain 3 ja 12 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan tuomareiden nimittämisestä 25 päivänä helmikuuta 2000 annetun lain (205/2000) 12 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 630/2005, *sekä*
lisätään 3 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 1544/2001, uusi 3 momentti seuraavasti:

3 § (Uusi)

Viran julistaminen haettavaksi

Julistaessaan käräjätuomarin viran haettavaksi tuomioistuimen on ilmoitettava, vaaditaanko virkaan nimitettävältä 12 §:n 2 momentissa määriteltyä kielitaitoa.

12 §

Tuomareiden suomen ja ruotsin kielen taitoa koskevat kelpoisuusvaatimukset

Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, käräjäoikeuslain (581/1993) 1 a §:ssä tarkoitettuun käräjätuomarin virkaan voidaan nimittää tämän lain 11 §:n mukaiset kelpoisuusvaatimukset täyttävä henkilö, jolla on tuomioistuimen tuomiopiirin väestön vähemmistön kielen erinomainen suullinen ja kirjallinen taito sekä enem-

mistön kielen tyydyttävä suullinen ja kirjallinen
taito.

Voimaantulosäännös
(Kuten HE)

— — — — —
—————
—————

Helsingissä 4 päivänä kesäkuuta 2009

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Heidi Hautala /vihr	Sanna Lauslahti /kok
vpj.	Anna-Maja Henriksson /r	Outi Mäkelä /kok
jäs.	Esko Ahonen /kesk	Johanna Ojala-Niemelä /sd
	Timo Heinonen /kok	Pirkko Ruohonen-Lerner /ps
	Oiva Kaltiokumpu /kesk (osittain)	Tero Rönni /sd
	Ilkka Kantola /sd	vjäs. Leena Harkimo /kok (osittain)
	Jari Larikka /kok	Lyly Rajala /kok (osittain).

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Tuokila.